

การวิจัยเรื่อง "ความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติกฎปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย: ศึกษาเฉพาะกรณีนิสิต วิทยาลัย โฆสิตวิทย์าลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" นี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนซึ่งหลักการอันเป็นพื้นฐานของอุดมการณ์ประชาธิปไตยกับการมีการประพฤติปฏิบัติในเชิงประชาธิปไตย ของนิสิตปริญญาโท วิทยาลัย โฆสิตวิทย์าลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีแนวความคิดพื้นฐานที่ว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะมั่นคงได้นั้นต้องมีปัจจัยที่สนับสนุนสำคัญประการหนึ่ง คือการที่ประชาชนของสังคมนั้นยอมรับ และ เชื่อมมันร่วมกันในค่านิยมอันเป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย และขณะเดียวกันก็มีการประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องไปกับค่านิยมนั้นด้วย ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจที่ส่งเสริมต่อการปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักการประชาธิปไตย ซึ่งนิสิตปริญญาโทนี้จะ เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่ออนาคตทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของไทย การที่บุคคลเหล่านี้จะมีจิตใจที่ส่งเสริมต่อการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักการประชาธิปไตยเพียงใด จึงมีความสำคัญต่ออนาคตทางการเมืองของไทยว่าจะมีระบอบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยหรือไม่ และศึกษาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ อันได้แก่ เพศ สาขาวิชา อายุ อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจกับความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย อีกทั้งระดับของการสนับสนุนซึ่งหลักการประชาธิปไตยและการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย

ในการศึกษานี้ได้ใช้กลุ่มตัวอย่างจากนิสิตปริญญาโทของวิทยาลัย โฆสิตวิทย์าลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษาภาคต้น ปีการศึกษา 2528 จำนวน 317 คน โดยที่แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพิสูจน์สมมุติฐานและดูความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ใช้การคำนวณค่า t -test และคะแนนเฉลี่ยมัธยิมเลขคณิต ส่วนการนำเสนอข้อมูลและผลการวิเคราะห์อยู่ในรูปตารางประกอบคำอธิบาย

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาถึงความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาสัมพันธ์กับการประพฤติกปฏิบัติที่เป็นประชาสัมพันธ์ของนิสิตบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสรุปได้ดังนี้

1. ความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาสัมพันธ์กับการประพฤติกปฏิบัติที่เป็นประชาสัมพันธ์

นิสิตปริญญาโทไม่มีความสอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤติกปฏิบัติที่เป็นประชาสัมพันธ์ โดยมีทัศนคติสนับสนุนซึ่งหลักการประชาสัมพันธ์มากกว่ามีทัศนคติที่สนับสนุนการประพฤติกปฏิบัติที่เป็นประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ โดยพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างการสนับสนุนหลักการประชาสัมพันธ์กับการประพฤติกปฏิบัติที่เป็นประชาสัมพันธ์

เมื่อนำตัวแปรที่ใช้ศึกษาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ พบว่าตัวแปรทุกตัว คือ เพศ สาขาวิชา อายุ อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจ ไม่มีผลต่อความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาสัมพันธ์กับการประพฤติกปฏิบัติที่เป็นประชาสัมพันธ์ กล่าวคือ ไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันในเรื่อง เพศ สาขาวิชา อายุ อาชีพ หรือฐานะทางเศรษฐกิจก็ยังคงมีความแตกต่างระหว่างหลักการประชาสัมพันธ์กับการประพฤติกปฏิบัติที่เป็นประชาสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 เสมอ ความแตกต่างในเรื่องสถานภาพส่วนบุคคลของนิสิตปริญญาโท จึงไม่ทำให้มีความสอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤติกปฏิบัติที่เป็นประชาสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน อันเป็นการปฏิเสธสมมุติฐานรองที่ตั้งไว้ทุกข้อ

เมื่อพิจารณาทัศนคติต่อหลักการประชาสัมพันธ์ และทัศนคติต่อการประพฤติกปฏิบัติที่เป็นประชาสัมพันธ์ในประเด็นย่อย คือ การมีศรัทธาในสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์ เสรีภาพ และความเสมอภาค ก็พบว่านิสิตปริญญาโทไม่มีความสอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤติกปฏิบัติที่เป็นประชาสัมพันธ์ ในประเด็นเหล่านี้เช่นกัน โดยนิสิตจะสนับสนุนในหลักการประชาสัมพันธ์ มากกว่าจะมีการประพฤติกปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักการเหล่านั้น

ซึ่งตัวแปรที่เป็นสถานภาพส่วนบุคคลของนิสิต ก็ไม่มีผลทำให้มีความสอดคล้องระหว่างหลัก การกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยแตกต่างกัน

2. การสนับสนุนหลักการประชาธิปไตย

นิสิตปริญญาโทจะมีทัศนคติที่สนับสนุนซึ่งหลักการประชาธิปไตยในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย = 4.71) เมื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนิสิตที่มีอายุต่างกัน พบว่า มีความแตกต่างกันในระดับของการสนับสนุนซึ่งหลักการประชาธิปไตยที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดย นิสิตที่มีอายุมากกว่าจะมีระดับของการสนับสนุนหลักการประชาธิปไตยสูงกว่านิสิตที่มีอายุน้อยกว่า

ส่วนเพศ สาขาวิชา อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจนั้น ไม่มีอิทธิพลต่อระดับของ ทัศนคติต่อการสนับสนุนซึ่งหลักการที่เป็นประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน

2.1 การมีศรัทธาในสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์

นิสิตปริญญาโทมีทัศนคติที่สนับสนุนซึ่งหลักการของการมีความศรัทธาในสติปัญญา และความสามารถของมนุษย์ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย = 4.68) เมื่อศึกษาเปรียบเทียบ ระหว่างนิสิตที่มีอายุต่างกัน พบว่ามีความแตกต่างกันในระดับของการสนับสนุนที่ระดับนัย สำคัญทางสถิติ 0.05 โดยนิสิตที่มีอายุมากกว่าจะมีระดับของการสนับสนุนหลักการความ ศรัทธาในสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์สูงกว่านิสิตที่มีอายุน้อยกว่า

ส่วนเพศ สาขาวิชา อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจไม่มีอิทธิพลต่อระดับของ การสนับสนุนที่แตกต่างกัน

2.2 หลักการเสรีภาพ

นิสิตปริญญาโทมีทัศนคติที่สนับสนุนหลักการที่เป็นประชาธิปไตยเรื่องเสรีภาพ

ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย = 4.54) เมื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนิสิตชายกับนิสิตหญิง พบว่า มีความแตกต่างในระดับของการสนับสนุนหลักการเสรีภาพที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยนิสิตชายจะมีระดับของการสนับสนุนหลักการเสรีภาพสูงกว่านิสิตหญิง

ส่วนสาขาวิชา อายุ อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจ ไม่มีอิทธิพลต่อระดับของการสนับสนุนที่แตกต่างกัน

2.3 หลักการความเสมอภาค

นิสิตปริญญาโทมีทัศนคติที่สนับสนุนหลักการที่เป็นประชาธิปไตยเรื่องความ - เสมอภาคในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย = 4.66) และเมื่อศึกษาเปรียบเทียบ พบว่าตัวแปรที่เป็น สถานภาพส่วนบุคคล คือ เพศ สาขาวิชา อายุ อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจ ไม่มีอิทธิพลต่อระดับของการสนับสนุนที่แตกต่างกัน

3. การประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย

นิสิตปริญญาโทมีทัศนคติสนับสนุนการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย ในระดับ ปานกลางค่อนข้างสูง (ค่าเฉลี่ย = 4.04) ซึ่งเมื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนิสิตสาขา วิทยาศาสตร์กับนิสิตสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และนิสิตที่มีฐานะทางเศรษฐกิจระดับ ต่ำกับนิสิตที่มีฐานะทางเศรษฐกิจระดับสูง พบว่ามีความแตกต่างกันในทัศนคติต่อการประพฤติ ปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยนิสิตสาขาสังคมศาสตร์และ มนุษยศาสตร์มีระดับของการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยสูงกว่านิสิตสาขาวิทยาศาสตร์ และนิสิตที่มีฐานะทางเศรษฐกิจระดับต่ำ มีระดับของการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย สูงกว่านิสิตที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับสูง

ส่วนเพศ อายุ และอาชีพ ไม่มีอิทธิพลต่อระดับของทัศนคติต่อการประพฤติปฏิบัติ ที่เป็นประชาธิปไตย

3.1 การมีศรัทธาในสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์

นิสิตปริญญาโทมีทัศนคติที่สนับสนุนการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งการมีศรัทธา ในสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง (ค่าเฉลี่ย = 3.51) ซึ่งเมื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนิสิตสาขาวิทยาศาสตร์กับนิสิตสาขาสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์พบว่ามีความแตกต่างกันในระดับของทัศนคติต่อการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย โดยที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยนิสิตสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มีระดับของการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยสูงกว่านิสิตสาขาวิทยาศาสตร์

ส่วนเพศ อายุ อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจไม่มีอิทธิพลต่อระดับของทัศนคติต่อการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย

3.2 เสรีภาพ

นิสิตปริญญาโทมีทัศนคติที่สนับสนุนการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเสรีภาพในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย = 4.10) เมื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนิสิตสาขาวิทยาศาสตร์กับนิสิตสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ พบว่ามีความแตกต่างกันในระดับทัศนคติต่อการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยนิสิตสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มีระดับของการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยสูงกว่านิสิตสาขาวิทยาศาสตร์

เพศ อายุ อาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจไม่มีอิทธิพลต่อระดับของการมีทัศนคติต่อการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย

3.3 ความเสมอภาค

นิสิตปริญญาโทมีทัศนคติต่อการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเสมอภาคในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย = 4.27 จากสเกล 5.00) เมื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนิสิตชายกับนิสิตหญิง พบ

ว่ามีความแตกต่างในทัศนคติต่อการประนีประนอมกันเพื่อเป็นประชาธิปไตย ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยนิสิตหญิงจะมีการประนีประนอมกันเพื่อเป็นประชาธิปไตยสูงกว่านิสิตชาย

สาขาวิชา อายุ อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจไม่มีอิทธิพลต่อระดับการประนีประนอมกันเพื่อเป็นประชาธิปไตย

ดังนั้น จากการศึกษาจึงสรุปได้ว่า นิสิตปริญญาโทไม่มีความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประนีประนอมกันเพื่อเป็นประชาธิปไตย และเมื่อนำตัวแปรมาศึกษาเปรียบเทียบ พบว่าตัวแปรที่เป็นสถานภาพของบุคคล อันได้แก่ เพศ สาขาวิชา อายุ อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจ ไม่มีผลต่อการมีความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประนีประนอมกันเพื่อเป็นประชาธิปไตย

ในด้านหลักการประชาธิปไตย นิสิตปริญญาโทจะมีทัศนคติสนับสนุนหลักการที่เป็นประชาธิปไตยในระดับสูง โดยอายุจะมีอิทธิพลต่อการสนับสนุนซึ่งหลักการที่เป็นประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน

และด้านการประนีประนอมกันเพื่อเป็นประชาธิปไตย นิสิตปริญญาโทจะมีทัศนคติที่สนับสนุนต่อการประนีประนอมกันเพื่อเป็นประชาธิปไตยในระดับปานกลางค่อนข้างสูง โดยสาขาวิชา และฐานะทางเศรษฐกิจจะมีอิทธิพลต่อการมีการประนีประนอมกันเพื่อเป็นประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

ความมั่นคงของระบบการปกครองแบบหนึ่งแบบใด ย่อมขึ้นอยู่กับการศึกษาที่คนในสังคมนั้นมีจิตใจที่จะส่งเสริมต่อการปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการปกครองแบบนั้น การที่ประชาชน

¹ ทินพันธ์ นาคะตะ, "ประชาธิปไตย : ความหมาย ปัจจุบัน ใช้อำนวยและ การสร้างจิตใจ," หน้า 16.

ของสังคมมีความสอดคล้องกันระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติกฎีปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยจึงมีความจำเป็นต่อการพัฒนาการปกครองในระบบประชาธิปไตยให้มีความมั่นคง แต่จากผลของการศึกษาแสดงให้เห็นว่ายังไม่มี ความสอดคล้องระหว่างหลักการ กับการประพฤติกฎีปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยในกลุ่มนิสิตระดับปริญญาโท ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยจะสนับสนุนต่อหลักการที่เป็นประชาธิปไตยมากกว่าจะมีการปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักการที่เป็นประชาธิปไตยนั้น แม้ว่าจะนำตัวแปรด้านเพศ สาขาวิชาที่เรียน อายุ อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจมาศึกษาเปรียบเทียบ ก็ยังคงไม่มีความสอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤติกฎีปฏิบัติ โดยจะยังคงมีความแตกต่างในระดับของการสนับสนุนต่อหลักการกับระดับของการประพฤติกฎีปฏิบัติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นลักษณะของความแตกต่างระหว่างหลักการกับการประพฤติกฎีปฏิบัติจึงเป็นความแตกต่างที่มีอยู่แท้จริง การมีความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติกฎีปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย อันเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการพัฒนาการปกครองในระบบประชาธิปไตยให้มั่นคง จึงไม่เกิดขึ้นในหมู่นิสิตนักศึกษาระดับปริญญาโท ซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต

สิ่งที่น่าพิจารณาคือ อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่มีความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติกฎีปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย ประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือลักษณะของค่านิยมในสังคมไทยบางประการไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งค่านิยมที่สำคัญเหล่านั้นได้แก่

1. การนิยมถือตัวบุคคล (personalism) ซึ่งจะหมายถึงว่าคนไทยนั้นถือว่าคนมีความสำคัญมากที่สุด ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับคนเป็นสำคัญ คนนี้ย่อมหมายรวมถึงตัวเราและคนอื่น ๆ ซึ่งจะจัดอันดับความสำคัญให้ตัวเรา มีความสำคัญมากที่สุด คนอื่น ๆ จะมีความสำคัญรองลงมา¹ พฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทยจึงมีลักษณะที่มุ่งสู่ความอยู่รอดของงานจะให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมที่จะเอื้อประโยชน์แก่ตนมากกว่า จะให้ความสำคัญต่อประโยชน์ของบุคคลอื่น

¹ สนิท สมัยการ, "ความขัดแย้ง ปัญหา และอนาคตของสังคมไทย : พิจารณาจากค่านิยมทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ," หน้า 38.

การที่มุ่งให้ความสำคัญแก่ตัวเองเป็นหลัก ทำให้คนไทยนั้นคิดถึงประโยชน์ส่วนตัว การกระทำจึงไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน เพราะการที่ต้องทำตามหลักเกณฑ์อย่างเคร่งครัดแล้ว อาจจะนำมาซึ่งการสูญเสียประโยชน์ส่วนตัว ทำให้คนไทยไม่ได้ให้ความสำคัญต่อหลักการ เท่ากับให้ความสำคัญต่อการมีพฤติกรรมที่เอื้อประโยชน์แก่ตน

2. การรักษาความเป็นอิสระ (individualism) คือ ลักษณะของคนไทยไม่ชอบให้ใครมายุ่งเกี่ยวกับตนเอง และขณะเดียวกันก็ไม่ต้องการที่จะไปยุ่งเกี่ยวกับบุคคลอื่น ซึ่งเป็นทัศนคติแบบตัวใครตัวมัน ทำให้คนไทยเป็นคนที่คำนึงถึงตนเองและประโยชน์ของตน เป็นสำคัญ อันมีผลต่อความไม่เคร่งครัดในระเบียบ กฎหมาย ข้อบังคับต่าง ๆ ทั้งในด้านการเป็นผู้รักษาและผู้ปฏิบัติ¹

ซึ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น ประชาชนจะต้องมุ่งคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ประชาชนจะต้องเสียสละทั้งเวลา ทรัพย์สินและความสุขส่วนตัว เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม จึงจะต้องไม่มีทัศนคติแบบตัวใครตัวมัน และประชาชนจะต้องเคารพในกฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นกติกาของการอยู่ร่วมกัน เพื่อไม่ให้ละเมิดซึ่งสิทธิของบุคคลอื่น แต่ลักษณะของการเป็นความเป็นอิสระ มีลักษณะของความเป็นตัวใครตัวมัน ทำให้คนไทยไม่มีลักษณะของการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่เคารพในกติกาของสังคมที่วางไว้ การประพฤติปฏิบัติทางการเมืองของคนไทยนั้นจึงไม่เป็นไปตามกติกาอันเป็นค่านิยมพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

3. ค่านิยมการเล็งผลปฏิบัติ (pragmatism) คือ คนไทยไม่ยึดมั่นในลัทธิและไม่ยึดถือปฏิบัติในสิ่งที่ไม่เห็นผลหรือไม่สอดคล้องกับประโยชน์ของคน ซึ่งเป็นค่านิยมที่กลมกลืนกับค่านิยมของการนับถือตัวบุคคลและรักความเป็นอิสระ ยึดถือประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ไม่ได้ปฏิเสธว่าอุดมการณ์ หลักการ หรือกฎหมายเป็นสิ่งสำคัญ แต่การปฏิบัติตามนั้น เป็นอีกกรณีหนึ่ง อาจไม่ปฏิบัติก็ได้หากเห็นว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นขัดกับประโยชน์ส่วนตัว แต่ถ้าหากว่าการกระทำในสิ่งนั้นเป็นการเสริมสร้างประโยชน์ส่วนตัวก็มักจะทำ²

¹ อตุล วิเชียรเจริญ, "ค่านิยมในสังคมไทย," หน้า 140-141.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 148.

แต่ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยจะต้องมีจิตใจที่ส่งเสริมต่อการปฏิบัติตามหลักการที่เป็นกติกากของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือนอกจากจะเคารพ ยึดมั่นในกติกาแล้วยังจะต้องมีข้อผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามกติกานั้น และจะต้องมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองคือช่วย การกระทำซึ่งอาจจะกระทบซึ่งผลประโยชน์ส่วนตัว แต่เพื่อคงไว้กติกากของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามกติกานั้น

ค่านิยมในเรื่องการนับถือตัวบุคคล การรักความเป็นอิสระและการเล็งผลปฏิบัติที่เน้นในเรื่องการยึดถือตัวเองเป็นหลัก มีความเป็นตัวใครตัวมัน คำนึงถึงความสะเดาะงสบายส่วนตัวเป็นเกณฑ์ มีการกระทำที่มุ่งเน้นประโยชน์ส่วนตัว โดยคิดว่ากฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็น แต่ถ้าหากว่าขัดกับผลประโยชน์ส่วนตัวที่พึงจะได้รับ ก็อาจจะไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เหล่านั้น ทั้งที่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องการประชาชนที่เสียสละ เคารพและยึดถือกติกากของการปกครอง มีความสำนึกในหน้าที่ของพลเมืองซึ่งจะต้องทำตามกฎเกณฑ์กติกานั้น แต่ค่านิยมดังกล่าวข้างต้นของสังคมไทย ทำให้คนไทยมีแนวความคิดและพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามแนวทางของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทำให้มีการประพฤติปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องไปกับหลักการที่เป็นประชาธิปไตย โดยจะมีการประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการเฉพาะกรณีเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง มากกว่าที่จะปฏิบัติตามหลักการที่เป็นประชาธิปไตยในทุกกรณีไป

การที่มีความไม่สอดคล้องระหว่างหลักการประชาธิปไตย กับ การประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งจึงเป็นผลมาจากค่านิยมบางประการของสังคมไทยที่ไม่ได้มุ่งเน้นให้คนไทยเคารพและยึดถือซึ่งกติกากประชาธิปไตยแล้วยังจะต้อง มีความสำนึกที่จะต้องปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับกติกานั้นด้วย

ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ เกิดความไม่สอดคล้องระหว่าง การสนับสนุนหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย ก็คือ การที่คนไทยมักมีความคิดแบบคับแคบ กล่าวคือ จากค่านิยมบางประการของสังคมไทย คือ ยึดถือตัวเองเป็นสำคัญ มีความเป็นตัวใครตัวมัน จึงทำให้คนไทยมีลักษณะของการยึดถือความคิดเห็นของตนเองเห็นหลัก ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น ไม่เคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน อีกทั้งไม่

คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เพราะว่าบุคคลในสังคมประชาธิปไตยจะต้องเป็นผู้ที่ยึดถือซึ่งเหตุผล มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น หัดสนใจโดยใช้เหตุผลเป็นหลัก มีความรับผิดชอบต่อสังคม แต่จากค่านิยมของสังคมไทยทำให้คนไทยมีความคิดที่คับแคบจึงเป็นการยากที่จะพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ดังนั้นการที่นิสิตปริญญาโทถึงแม้จะมีการศึกษาในระดับสูง จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยระดับสูง มองเห็นความสำคัญของหลักการประชาธิปไตย แต่จากความคิดที่คับแคบของสังคมไทย ทำให้ไม่ยอมรับค่านิยมอันเป็นวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย จึงให้นิสิตปริญญาโท ไม่มีความสอดคล้องระหว่างการสนับสนุนหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย

นอกจากสาเหตุจากค่านิยมพื้นฐานบางประการ และความคิดที่คับแคบของสังคมไทยที่ไม่สนับสนุนการมีความสอดคล้องระหว่างการสนับสนุนหลักการประชาธิปไตย กับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยแล้ว สภาพแวดล้อมทางการเมืองของไทยก็ไม่ได้เอื้ออำนวยที่ทำให้ประชาชนชาวไทยมีความเป็นประชาธิปไตย ทั้งแง่ของการสนับสนุนในหลักการประชาธิปไตย และมีการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือตามหลักการนั้น

ระบบการเมืองไทยนั้น ได้รับเอาแนวความคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตกมา กำหนดเป็นรูปแบบและวิธีการปกครอง เช่น การมีรัฐธรรมนูญ การมีรัฐสภา มีการเลือกตั้ง ฯลฯ แต่ปรากฏว่าได้ละเลยซึ่งจุดมุ่งหมายของการปกครองนั้นจะต้องอยู่ที่ประชาชน กล่าวคือ การกระทำต่าง ๆ ของผู้ปกครองนั้นจะต้องยึดหลักประโยชน์ของประชาชนส่วนมากของประเทศเป็นหลัก รัฐบาลจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีการตรวจสอบ ควบคุมการกระทำของตน แต่ก็ปรากฏว่าการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย มักจะละเลยซึ่งจุดมุ่งหมายของการปกครอง ที่จะส่งเสริมให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศบรรลุถึงความสมบูรณ์ไม่มีช่องว่าง และความแตกต่างทางรายได้และโอกาสในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังไม่ยอมรับบทบาทของประชาชนในการควบคุมรัฐบาล การที่ประชาชนมีการชุมนุมทางการเมือง มีการจัดตั้งกลุ่มแสดงความคิดเห็น หรือมีการประท้วงและเรียกร้องผล

ประโยชน์จากรัฐบาลถือเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตย¹ การที่ฝ่ายปกครองของประเทศเพียงมุ่งเน้นถึงรูปแบบการปกครองไม่ได้มุ่งเน้นผลของการปกครอง ทำให้ประชาชนมีความเข้าใจต่อรูปแบบการปกครอง แต่ได้รับประโยชน์จากระบอบ และมีบทบาททางการเมืองในระบบจำกัด จึงทำให้ทัศนคติต่อระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยมีอย่างไม่มีลี้ลับซึ่งนัก

อีกทั้งถ้าพิจารณาถึงผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งควรจะเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนในการดำรงชีวิตทางการเมือง ก็พบว่าบุคคลเหล่านี้กลับไม่ได้ยึดถือคติกาของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เช่น การเปิดโอกาสและยอมรับให้วิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความรับผิดชอบในหน้าที่ ทำให้ประชาชนขาดความเข้าใจในการดำเนินชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย

ยิ่งกว่านั้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยก็ยังไม่ได้รับการพิสูจน์ถึงคุณประโยชน์ของระบบมาอย่างค่อนเนื่อง โดยจะมีการแทรกแซงโดยวิธีการนอกวิถีทางรัฐธรรมนูญ แม้ในช่วงระยะเวลาที่ดูเหมือนว่าระบอบประชาธิปไตยได้รับการพิสูจน์ถึงคุณค่าของระบบอย่างค่อนเนื่องพอสมควร แต่ก็พบว่ามีการใช้วิธีการนอกวิถีทางรัฐธรรมนูญแทรกแซงอยู่บ่อยครั้งทำให้เกิดความสงสัยว่าอะไรแน่คือวิถีทางที่ถูกค้ำของระบอบประชาธิปไตย

ดังนั้นสภาพแวดล้อมทางการเมืองไทย จึงมีลักษณะของความเป็นประชาธิปไตยอยู่อย่างจำกัด ทำให้ประชาชนไม่มีแบบอย่างที่จะสร้างความเข้าใจอย่างแท้จริงต่อประชาธิปไตย ทำให้แนวทางดำเนินชีวิตไม่มีทิศทางที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย นิสิตนิสิตวิทยาลัย แม้จะเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงก็เพียงมีความเข้าใจต่อประชาธิปไตยเพียงในทางทฤษฎี แต่ไม่มีโอกาสได้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จึงทำให้วิถีชีวิตไม่สอดคล้องกับหลักการที่ตนศึกษา จึงทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างทัศนคติต่อหลักการประชาธิปไตยกับทัศนคติต่อการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย, หน้า 249.

นอกจากนี้ การที่นิสิตปริญญาโทไม่มีความสอดคล้องระหว่างหลักการกับการประ
 พฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย ก็อาจจะเป็นผลมาจากกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการ
 เมือง (political socialization) ที่ไม่ได้สร้างค่านิยมที่สอดคล้องกับค่านิยมประชา
 ธิปไตย อาทิเช่น สถาบันครอบครัว ซึ่งถือได้ว่าเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมและเป็นหน่วย
 การเมืองชั้นปฐมภูมิ ก็ยังมีการถ่ายทอดทางการเมืองในเรื่องของการยึดถือในชนบ
 ธรรมนิยมและประเพณีแบบเก่า ยึดมั่นในค่านิยมบางอย่าง เช่น การยึดถือตัวบุคคล การ
 นิยมที่ง้ออำนาจ¹

หรือสถาบันทางการศึกษาก็ไม่ได้มุ่งเน้นที่จะวางระบบการศึกษาที่สนับสนุนต่อการ
 ปกครองในระบบประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้ว่า ระบบการศึกษาจะเน้นถึงการหาตัวเป็น
 พลเมืองด้วยการปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นทหารรับใช้ชาติ เสียภาษีอากร ฯลฯ อีกทั้งปลูกฝัง
 ค่านิยมที่ตรงข้ามกับประชาธิปไตย เช่น การยอมรับอำนาจ ไม่เน้นการแสดงความคิดเห็น
 บนพื้นฐานของเหตุผล² หรือแม้แต่การศึกษาในมหาวิทยาลัยก็ไม่ได้สนับสนุนการแสดงควม
 ลีเสรีเริ่มที่สร้างสรรค์ แต่ให้ยอมรับค่านิยมแบบเก่าที่เชื่อฟังผู้มีอำนาจ กระทำการตามที่อยู่
 ใหญ่เห็นสมควร³ หรือสถาบันทางการเมือง ก็ไม่ได้เลื้ออำนาจต่อการมีทัศนคติทางการเมือง
 เมืองที่เป็นประชาธิปไตยของประชาชน โดยที่สถาบันทางการเมืองยังไม่มีความเป็น
 ประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ทำให้ประชาชนไม่มีโอกาสได้สังเกตเห็นถึงวิธีการปกครองแบบ
 ประชาธิปไตย จึงมีความเข้าใจสับสนเกี่ยวกับประชาธิปไตย⁴

¹ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, "ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการเมือง" ใน สังคมและ
 การเมือง ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 ประมวล นันทิยะกุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : คณะ
 รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 23-24.

²กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย, หน้า 121.

³สุจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย," หน้า
 19-20.

⁴ประเสริฐ แยมกลิ่นหุ้ง, "สังคมวิทยาการเมือง : ประชาธิปไตยในแง่สังคม
 วิทยา," หน้า 119.

การที่กระบวนการอบรมกลุ่มกลาทางการเมือง ไม่ได้ปลูกฝังให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการของระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ทำให้ประชาชนมีความเข้าใจประชาธิปไตยเพียงรูปแบบ แต่ไม่ได้สร้างให้ประชาชนมีวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย ดังนั้นแม้ว่านิสิตบัณฑิตวิทยาลัยจะมีความรู้ความเข้าใจต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในระดับสูง แต่การปลูกฝังทางการเมืองที่ผ่านมาก็ยังปลูกฝังค่านิยมที่ไม่ได้สนับสนุนหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย ความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งเป็นเงื่อนไขอย่างหนึ่งของระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคง จึงไม่เกิดขึ้นในกลุ่มนิสิตบัณฑิตวิทยาลัย

นอกจากสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมและการเมืองไทยแล้วก็ยังมีสาเหตุทางจิตวิทยา ที่ไม่สนับสนุนการมีความสอดคล้องระหว่าง หลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย กล่าวคือ การมีความขัดกันของความรู้ (cognitive dissonance) เกี่ยวกับประชาธิปไตย

จากแนวความคิดของ Leon Festinger¹ ซึ่งเรียกกันว่าทฤษฎีแห่งความขัดกันของความรู้ (cognitive dissonance theory) โดยทฤษฎีนี้มีหน่วยสำคัญเบื้องต้น ซึ่งได้แก่องค์ประกอบของการใช้ดุลยพินิจรับรู้ (cognitive element) ซึ่ง Festinger ได้ให้ความหมายว่าเป็น "ความรู้" (knowledge) เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ได้แก่ ความจริง สถานการณ์แวดล้อม และพฤติกรรมเบื้องต้น และยังรวมถึงความเชื่อ ความเห็น และทัศนคติ

ความรู้ของบุคคล 2 อย่างอาจจะมีความสัมพันธ์หรือไม่มีความสัมพันธ์กันเลยก็ได้ ทั้งนี้ความสัมพันธ์นี้อาจจะเป็นความสัมพันธ์แบบสอดคล้อง (consonance relation) หรือแบบขัดกัน (dissonance relation) ซึ่ง Festinger เห็นว่าความรู้ของบุคคลสามารถที่จะมีการขัดกันได้เสมอ ซึ่งก็ขึ้นกับว่า

¹ Leon Festinger, A Theory of Cognitive Dissonance (Stanford, California: Stanford University Press, 1975), p. 1-31.

1. ความสำคัญของความเชื่อทั้ง 2 ประการ
2. ความเกี่ยวพันระหว่างความเชื่อทั้ง 2 ประการ ซึ่งมีความเกี่ยวพันกันมาก ยิ่งมีโอกาสที่จะมีความขัดแย้งกันสูง

หลักการประชาธิปไตยและการประพฤตินิติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างสูง โดยบุคคลในระบอบประชาธิปไตยนั้น นอกจากจะยึดมั่นในหลักการอันเป็นคุณค่าของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ยังจะต้องมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องไปกับหลักการนั้นด้วย โอกาสที่จะมีความขัดกันในความรู้ระหว่างหลักการกับการประพฤตินิติปฏิบัติจึงมีอยู่สูง จึงเป็นไปได้ว่าบุคคลจะสนับสนุนหลักการ แต่กลับไม่มีการประพฤตินิติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย การที่นิสิตปริญญาโทมีการขัดกันระหว่างการสนับสนุนหลักการประชาธิปไตยกับการมี การประพฤตินิติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย จึงมีโอกาสที่เป็นไปได้ โดยนิสิตเห็นว่า หลักการประชาธิปไตยนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็น แต่การปฏิบัตินั้นก็ป็นอีกกรณีหนึ่งของการรับรู้ อีกทั้งค่านิยมบางประการของสังคมไทย ก็ให้ความสำคัญต่อการประพฤตินิติปฏิบัติที่เป็นอิสระไม่ผูกพันกับหลักการ ความขัดแย้งระหว่างหลักการกับการประพฤตินิติปฏิบัติจึงได้เกิดขึ้น

จากทฤษฎีของ Festinger เห็นว่า โดยสภาพของมนุษย์แล้ว เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ก็พยายามที่จะขจัดซึ่งความขัดแย้งนั้นเสีย การที่มีความขัดกันในการรับรู้ในหลักการกับการประพฤตินิติปฏิบัติ ก็จะมีความต้องการที่จะลดซึ่งความขัดแย้งนั้นเสีย แต่อย่างไรก็ดี จากค่านิยมบางประการดังกล่าวข้างต้นของสังคมไทย ซึ่งเป็นรากฐานของความเชื่อของบุคคลจะช่วยลดซึ่งความขัดแย้งดังกล่าว โดยจะทำให้ เกิดการรับรู้ว่าหลักการประชาธิปไตย เป็นสิ่งที่พึงสนับสนุนและยึดถือ แต่การประพฤตินิติปฏิบัติตามนั้นขึ้นกับว่า การประพฤตินิติปฏิบัติจะเกิดประโยชน์เช่นไร แก่ใคร ถ้าหากว่าเป็นประโยชน์แก่คนก็ควรที่จะปฏิบัติ แต่ถ้าหากว่า จะเป็นการเสียประโยชน์ก็อาจหลีกเลี่ยงการปฏิบัติได้ การที่จะปฏิบัติตามหลักการจึงเป็นอีกกรณีหนึ่ง ค่านิยมเหล่านี้จึงช่วยลดความขัดแย้งของบุคคลลงไปได้ แต่ก็ส่งผลทำให้มีความแตกต่างระหว่างการสนับสนุนหลักการกับการมี การประพฤตินิติปฏิบัติที่สอดคล้องกันหลักการ

การมีความขัดกันของความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย จึงอาจเป็นสาเหตุประการหนึ่งของการที่ไม่มีความสอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤตินิติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย

นอกจากสาเหตุจากค่านิยมและความขัดกันของความรู้ อันทำให้มีสติมีความไม่สอดคล้องระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยแล้ว สาเหตุหนึ่งที่น่าพิจารณา คือ ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับการมีการประพฤติปฏิบัติโดยตัวของมันเองจะมีความสอดคล้องต้องกันหรือไม่ ซึ่งจากแนวความคิดที่ว่า การที่บุคคลมีทัศนคติอย่างไร ก็จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มของพฤติกรรมของบุคคลนั้น ทัศนคติกับพฤติกรรมจะมีความสอดคล้องกัน

การที่นิสิตปริญญาโทสนับสนุนซึ่งหลักการที่เป็นประชาธิปไตย ย่อมแสดงถึงว่านิสิตมีทัศนคติที่สนับสนุนซึ่งการปกครองในระบบประชาธิปไตย จึงควรที่จะมีการประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องไปกับหลักการนั้น แต่จากการศึกษากลับพบว่านิสิตที่ทัศนคติที่สนับสนุนต่อหลักการประชาธิปไตยมากกว่าจะมีการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักการนั้น

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาหลายชิ้นแสดงว่าทัศนคติกับพฤติกรรมไม่จำเป็นที่จะต้องมีความสอดคล้องกันเสมอไป เช่น การศึกษาของ LaPiere ซึ่งพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับการปฏิบัติ¹ ดังนั้นการที่บุคคลมีทัศนคติอย่างไร การประพฤติปฏิบัติอาจจะไม่เป็นไปตามทัศนคตินั้นก็ได้ การที่นิสิตปริญญาโทเห็นถึงคุณค่าของการปกครองในระบบประชาธิปไตย จนสนับสนุนซึ่งหลักการที่เป็นประชาธิปไตยในระดับสูง แต่เมื่อมีการประพฤติปฏิบัติจริงแล้ว อาจจะไม่ปฏิบัติตามหลักการนั้นก็ได้ ดังนั้นการที่จะพิจารณาทัศนคติเพียงอย่างเดียว จึงอาจไม่สามารถทำนายผลของพฤติกรรมได้ แต่ต้องพิจารณาถึงบรรทัดฐานและคุณค่าของสังคม ตลอดจนสภาวะแวดล้อมอันเป็นแรงจูงใจที่จะนำทัศนคติไปสู่พฤติกรรมจริง และค่านิยมของสังคมไทยก็สนับสนุนให้มีการประพฤติปฏิบัติที่ไม่จำเป็นต้องยึดถือซึ่งหลักการเป็นแนวทางในการกระทำ

¹R.T LaPiere, "Attitudes vs Action," Social Forces, 13 (1934), pp.230-237 อ้างในประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ : การวัดการเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 5.

ความไม่สอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤติกฎปฏิบัติของนิสิตปริญญาโทนั้นจึงน่าที่จะเป็นผลมาจากค่านิยมพื้นฐานบางประการของสังคมไทย ที่ให้ความสำคัญต่อดวงศคลมากกว่าหลักการ จะเน้นถึงประโยชน์ส่วนบุคคลเป็นหลัก การประพฤติกฎปฏิบัติก็มุ่งเพื่อสนองประโยชน์ส่วนตนมากกว่าที่จะกระทำการให้บรรลุถึงหลักการที่วางไว้ นิสิตปริญญาโทจึงให้การสนับสนุนต่อหลักการประชาธิปไตยโดยแม้จะมีอยู่ในระดับสูง แต่การประพฤติกฎปฏิบัติก็ไม่จำเป็นต้องมีความสอดคล้องไปกับหลักการนั้น จึงได้เกิดความแตกต่างระหว่างการสนับสนุนหลักการประชาธิปไตยกับการมีการประพฤติกฎปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยอย่างมาก อันเป็นผลต่อการไม่มีความสอดคล้องขึ้น และสภาพแวดล้อมทางการเมืองของไทยก็ไม่ได้มีสภาพที่ทำให้ประชาชนรู้ถึงวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย รวมตลอดจนการอบรมกล่อมเกลากองการ เมืองที่ยังปลูกฝังค่านิยมและวิถีชีวิตที่ขัดแย้งกับหลักการประชาธิปไตย อีกทั้งโดยสภาพที่การรับรู้ซึ่งหลักการกับการประพฤติกฎปฏิบัติมีความสัมพันธ์สูงจึงมีความขัดแย้งอยู่ในสภาพตัวของมันเอง การที่จะมีการประพฤติกฎปฏิบัติตามหลักการกับการสนับสนุนหลักการ จึงไม่จำเป็นที่จะต้องมีความสอดคล้องต้องกัน และถ้าพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับพฤติกรรมแล้ว การที่มีทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตย ก็ไม่สามารถชี้ระบได้ว่าคุณคนผู้นั้นมีพฤติกรรมที่เป็นประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับสิ่งเร้า ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อม บรรทัดฐาน และค่านิยมทางสังคม

การที่นิสิตปริญญาโทไม่มีความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติกฎปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยให้มั่นคงอยู่ไม่น้อย เพราะระบบการปกครองที่มั่นคงจำเป็นจะต้องมีบุคคลของสังคมที่มีจิตใจที่ อื้ออำนวยการปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการของการปกครองในระบบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามแม้ระดับของการสนับสนุนซึ่งหลักการประชาธิปไตยกับระดับของการประพฤติกฎปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยจะไม่มี ความสอดคล้องกัน แต่เมื่อพิจารณาถึงระดับของการสนับสนุนซึ่งหลักการ และระดับของการมีการประพฤติกฎปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย ก็พบว่าเมื่ออยู่ในระดับสูง และระดับปานกลางค่อนข้างสูงตามลำดับ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า นิสิตปริญญาโทมีความเป็นประชาธิปไตยในระดับสูงอันเป็นผลดีต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย เพราะว่ายิ่งบุคคลมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย และมีการประพฤติกฎปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยสูงขึ้นเท่าไร ก็จะทำให้การปกครองในระบบประชาธิปไตยมีความมั่นคงมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากพลเมืองในระบบประชาธิปไตยนั้นต้องเป็นผู้ที่ยึดถือหลักการประ

ชาธิปไตยในการดำเนินชีวิต นิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาโท ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศต่อไป มีการประพฤติกฎปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักการประชาธิปไตยในระดับค่อนข้างสูง ก็จะมีผลสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคตต่อไป

ปัจจัยที่มีผลสำคัญต่อความเป็นประชาธิปไตยของนิสิตปริญญาโท ก็คือ ระดับการศึกษา เพราะการศึกษาจะเป็นกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองที่สำคัญยิ่งของบุคคล การศึกษามีอิทธิพลสำคัญยิ่งต่อทัศนคติทางการเมืองของบุคคล¹ โดยจะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพของผู้ที่ได้รับการศึกษา² การศึกษาจะปลูกฝังให้มีความรู้ความคิด และความสำนึกทางการเมือง³ การที่บุคคลจะมีทัศนคติ ความสำนึก ตลอดจนบุคลิกภาพทางการเมืองอย่างไรก็เป็นผลมาจากการศึกษา ซึ่งผลการวิจัยที่ผ่านมาแสดงว่าบุคคลที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงก็ยิ่งจะมีทัศนคติทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย เช่น ชาญวิทย์ เกษตรศิริ⁴ ลิขิต ธีระเวคิน⁵ อมร ราชณรงค์⁶ เป็นต้น ซึ่งการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ก็แสดง

¹Gabrial A. Almond and Sidney Verba, "Education and Politics," Education and Political Development ed. James S. Coleman (Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1965), p. 70.

²วิทยา สัจจิตธนารักษ์, "ความสำนึกทางการเมือง," การเมืองสำหรับประชาชน 6 (ธันวาคม 2516), หน้า 36-39.

³Gabrial A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nations, pp. 299-306.

⁴ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, "ผู้นำแต่ละรุ่นในประวัติศาสตร์," วารสารธรรมศาสตร์ 3 (พฤษภาคม 2517), หน้า 102-09.

⁵Likhit Dhiravegin, Political Attitudes of the Bureaucratic Elite and Modernization in Thailand, pp.42-3.

⁶อมร ราชณรงค์, "ค่านิยมทางสังคมและทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกรัฐสภาไทย (พ.ศ.2522)," หน้า 101-107.

ให้เห็นว่านิสิตปริญญาโท ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงของประเทศ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการปกครองในระบบประชาธิปไตย มีทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตย มีความเห็นว่าคุณค่าของระบบประชาธิปไตยเหมาะสมกับตัวเขาเอง เพราะโดยทั่วไปแล้ว ผู้ที่มีการศึกษาสูงที่มักจะเป็นผู้ที่เชื่อฟัง เคารพในเหตุผล นิยมการแก้ปัญหาโดยวิธีการประนีประนอม รับฟังเสียงข้างมาก¹ ซึ่งก็สอดคล้องกับคุณค่าประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นในเรื่องของการเคารพในสิทธิและความสามารถของมนุษย์ เคารพในความเท่าเทียมของมนุษย์ แก้ไขปัญหาโดยวิธีการปรึกษาหารือ กระจายอำนาจโดยสันติวิธี นิสิตปริญญาโทจึงมีความเป็นประชาธิปไตยทั้งแง่ของการเคารพยึดถือซึ่งหลักการประชาธิปไตยในระดับสูง อีกทั้งมีการกระทำที่มุ่งจะสนองต่อหลักการนั้นในระดับค่อนข้างสูง

อิทธิพลของการศึกษา จึงมีผลกระทบต่อความเป็นประชาธิปไตยของบุคคล และจากการศึกษาค้นคว้านี้ก็พบว่า แม้นำตัวแปรใดที่เป็นสภาพของบุคคลมาศึกษาวิเคราะห์ก็ไม่ทำให้ระดับของความเป็นประชาธิปไตยทั้งเชิงการเคารพหลักการ และการประพฤติปฏิบัติมีการเปลี่ยนแปลง จนเกิดความแตกต่างกันทั้งในแง่หลักการและการประพฤติปฏิบัติ แต่พบว่าตัวแปรนั้นมีอิทธิพลต่อเฉพาะหลักการ หรือการประพฤติปฏิบัติในประเด็นใดประเด็นหนึ่งเท่านั้น ซึ่งแสดงว่าอิทธิพลของการศึกษาต่อทัศนคติ และพฤติกรรมของนิสิตมีอยู่ในระดับสูง ซึ่งถ้าหากว่าระบบการศึกษาที่เป็นอยู่มุ่งเน้นต่อการทำให้ผู้ที่ได้รับการศึกษามีการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น ก็อาจจะนำมาซึ่งความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย อันเป็นการพัฒนาการปกครองในระบบประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงต่อไป

¹ ประเสริฐ แยมกลืนฟุ้ง, "สังคมวิทยาการเมือง : ประชาธิปไตยในแง่สังคมวิทยา," หน้า 227.

นอกจากอิทธิพลของการศึกษาโดยตรงแล้ว ความต่อเนื่องของการศึกษาก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้นิสิตบัณฑิตวิทยาลัยมีทัศนคติที่สนับสนุนหลักการและการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยในระดับสูง การที่นิสิตบัณฑิตวิทยาลัยได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทำให้การหล่อหลอมบุคลิกภาพความสำนึก ตลอดจนบุคลิกภาพทางการเมือง เป็นไปในแนวทางที่ระบบการศึกษาต้องการ ซึ่งแนวทางการศึกษาของประเทศไทยก็มุ่งเน้นที่จะปลูกฝังให้ผู้ที่ได้รับการศึกษามีความคิด เลื่อมใสและปฏิบัติตามหลักประชาธิปไตย จึงทำให้นิสิตบัณฑิตวิทยาลัยได้รับการปลูกฝังความคิด ค่านิยม ทัศนคติ ไปในแนวทางที่สอดคล้องกับระบบประชาธิปไตย จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตยเป็นอย่างดี มีความเชื่อ ความสำนึกทางการเมือง อีกทั้งลักษณะนิสัยที่สอดคล้องไปกับแนวทางประชาธิปไตย จึงทำให้มีระดับการสนับสนุนในหลักการประชาธิปไตย และมีทัศนคติต่อการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยในระดับสูง

ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้นิสิตบัณฑิตวิทยาลัยสนับสนุนหลักการประชาธิปไตย และมีการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยระดับสูง คือ สภาพของนิสิตเองก็เป็นผู้ที่สนใจปัญหาหนึ่งของสังคม โดยสังคมไทยจะเป็นสังคมซึ่งคนที่มีความรู้ มีปริญญา มักจะได้รับการนับหน้าถือตา และมีโอกาสในชีวิตมากกว่าบุคคลทั่วไปของสังคม ความเป็นปริญญาดังกล่าวจึงมีความสำคัญและนำมาซึ่งอภิสิทธิ์บางอย่างแก่นิสิตนักศึกษา¹ นิสิตนักศึกษาจึงได้รับการยอมรับว่าจะมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต

การที่นิสิตนักศึกษามีฐานะเป็นชนชั้นนำที่ได้รับการยอมรับจากสังคม และมีเวลาว่าง มีการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน จึงทำให้นิสิตนักศึกษาเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจและสังคมทางตรงและทางอ้อมได้กว้างขวางและมากกว่าบุคคลทั่วไป² การเข้าไปมีบทบาททางการเมืองโดยกว้างขวางอีกทั้งได้รับการศึกษาในระดับสูงและต่อเนื่องทำให้นิสิตนักศึกษามีความรู้ความเข้าใจต่อการเมืองในระบบประชาธิปไตยค่อนข้างสูง สันส่งผลทำให้เกิดทัศนคติที่สนับสนุนต่อหลักการและการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยในระดับสูง

¹ กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย, หน้า 86.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

นอกจากนี้ จากสภาพของการได้รับการศึกษาในระดับสูงและต่อเนื่อง อีกทั้งโดยสภาพของนิสิตนักศึกษาที่เป็นชนชั้นนำระดับหนึ่งของประเทศ มีเวลาว่าง และมีกิจกรรมตัวเป็นกลุ่มก้อน ทำให้ได้รับการอบรมกลุ่มเถาทางการเมือง อย่างกว้างขวาง และสิ่งหนึ่งคือได้รับจากระบบการศึกษา การเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมือง แล้วยังจะได้มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มเพื่อน อีกทั้งสื่อมวลชน ซึ่งทำให้นิสิตนักศึกษามีความรู้ทางการเมืองในระดับสูง รู้จักการแสดงความคิดเห็นและพิจารณาสิ่งต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล จึงทำให้มีความเข้าใจต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และได้รับการฝึกหัดตามแนวทางที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย

การที่ได้รับการอบรมกลุ่มเถาทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย อย่างกว้างขวางและสิ่งซึ่งทำให้นิสิตนักศึกษามีทัศนคติสนับสนุนหลักการและการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยในระดับสูง

กล่าวโดยสรุป การศึกษาความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย ศึกษากรณีนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า นิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย ถึงแม้ว่าจะมีทัศนคติที่สนับสนุนหลักการประชาธิปไตย และการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยในระดับสูง อันเป็นผลมาจากอิทธิพลของการศึกษา ความต่อเนื่องของการศึกษา อีกทั้งได้รับการอบรมกลุ่มเถาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง แต่เมื่อพิจารณาถึงความสอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย พบว่า นิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย ไม่มีความสอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย โดยทัศนคติของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยจะสนับสนุนหลักการประชาธิปไตยมากกว่าการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย

การที่เป็นเช่นนี้ ก็เป็นสาเหตุมาจากค่านิยมบางประการของสังคมไทย ที่ไม่สนับสนุนให้บุคคลปฏิบัติตามหลักการ เพราะการเน้นถึงตัวบุคคล ความเป็นอิสระ และการเล็งผลปฏิบัติ ทำให้บุคคลจะเลือกปฏิบัติแต่สิ่งซึ่งสอดคล้องกับประโยชน์ของตนเองมากกว่า สอดคล้องกับทศพิธราชธรรมของสังคมที่พึงปฏิบัติ อีกทั้งการอบรมกลุ่มเถาทางการเมืองของสังคมไทย ก็เน้นถึงรูปแบบและวิธีการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมากกว่าเน้นถึงการมีค่า

นิยม วิธีชีวิตที่สอดคล้องไปกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทำให้มีความรู้ความเข้าใจ
 ในหลักการของระบอบประชาธิปไตยมากกว่าจะมีจิตใจที่เป็นประชาธิปไตย ยิ่งถ้าพิจารณา
 ถึงสภาพแวดล้อมทางการเมืองของไทยก็พบว่า ยังไม่มีแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติที่
 เป็นไปตามคติกาของระบอบประชาธิปไตยในหมู่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทำให้
 ประชาชนเข้าใจประชาธิปไตยในทางปฏิบัติ เพียงเฉพาะรูปแบบ ไม่ใช่ชีวิตที่เป็น
 ประชาธิปไตยด้วย

สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลทำให้บัณฑิตวิทยาลัย ไม่มีความสอดคล้องระหว่างหลัก
 การกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย โดยจะสนับสนุนหลักการประชาธิปไตยมาก
 กว่ามีการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย

สิ่งหนึ่งที่น่าพิจารณาจากผลของการศึกษาคือ การที่บัณฑิตวิทยาลัย ไม่มีความ
 สอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย ทั้งที่เป็นบุคคลที่ได้รับ
 การศึกษาในระดับสูงมาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ทั้งยังเป็นชนชั้นนำระดับหนึ่งของประ
 เทศ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในอนาคต การที่
 บัณฑิตวิทยาลัยขาดความสอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย
 จึงมีผลกระทบต่อการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในอนาคตของ
 ประเทศไทย

การที่บุคคลที่เป็นชนชั้นนำของประเทศ มีการศึกษาสูง ขาดซึ่งความสอดคล้องนี้
 แล้ว สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ ประชาชนทั่วประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานของการปกครองใน
 ระบอบประชาธิปไตย อันเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาอย่างจำกัด ยึดถือค่านิยมแบบดั้งเดิมของ
 สังคมไทยอย่างเหนียวแน่น ก็จะมีการสนับสนุนต่อหลักการประชาธิปไตย และมีการประพฤติ
 ปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยในระดับต่ำ ไม่มีความสอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤติ
 ปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยด้วย เช่นเดียวกับชนชั้นนำของประเทศ

หากเป็นเช่นนี้แล้ว ก็จะเป็นการยากในการพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้มีความมั่นคง เพราะบุคคลที่เป็นชนชั้นนำระดับหนึ่งของประเทศ อันเป็นผู้มีความรู้

ความสนใจ และความเกี่ยวข้องกับการเมืองในระดับสูง ยิ่งขาดซึ่งความสอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย แล้วประชาชนทั่วไปซึ่งขาดปัจจัยที่สนับสนุนให้มีความรู้ความเข้าใจ ความสนใจทางการเมืองเช่นเดียวกับบุคคลที่เป็นชนชั้นนำ แต่ประชาชนเหล่านี้ก็เป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดของการปกครองในระบบประชาธิปไตยก็จะมี ความแตกต่างระหว่างการสนับสนุนหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย กันส่งผลให้การพัฒนากการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นไปด้วยความยากลำบาก

ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในประชาธิปไตย และสร้างค่านิยม วิธีชีวิตแบบประชาธิปไตยแก่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศโดยเร่งด่วน เพื่อนำไปสู่การพัฒนากการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพของประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

การสร้างลักษณะนิสัยทางการเมืองของบุคคลนั้น กระบวนการอบรมกล่อมเกลากการเมือง (political socialization) จะมีความสำคัญอย่างมาก โดยกระบวนการอบรมกล่อมเกลากการเมืองนั้นจะเป็นกระบวนการ อันนำมาซึ่งความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคล (political orientations) ในด้านต่าง ๆ อันได้แก่ ความรู้ (know ledge หรือ cognition) ความเชื่อ (beliefs) ทัศนคติและความรู้สึก (attitudes and feelings) และค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมือง ซึ่งกระบวนการอบรมกล่อมเกลากการเมืองนี้อาจเป็นทั้งการผดุงรักษา และการส่งผ่าน (maintain and transmit) หรือการแปลงรูป (transform) หรือสร้าง (create) ความโน้มเอียงทางการเมืองเหล่านั้นก็ได้¹ โดยทั่วไปกระบวนการอบรมกล่อมเกลากการเมืองนั้น บุคคลจะเรียนรู้ทั้งสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง แต่สิ่ง

¹พรศักดิ์ ม่องแก้ว และสายทิพย์ สุคติพันธ์, การเมืองของเด็ก (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526), หน้า 19-20.

ต่าง ๆ เหล่านั้น ต่างมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลด้วย¹ กระบวนการอบรมกล่อมเกลากองการเมือง ถ้าหากมุ่งเน้นไปในทางที่ส่งเสริมต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ก็จะส่งผลให้บุคคลมีค่านิยม ทัศนคติ อีกทั้งลักษณะนิสัยทางการเมืองไปในแนวทางที่เป็นประชาธิปไตยด้วย

ตัวการ (agents) ในกระบวนการอบรมกล่อมเกลากองการเมืองที่สำคัญประการหนึ่ง คือการศึกษา ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการนี้ตั้งแต่บุคคลเกิดมาจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งการศึกษาจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ความเชื่อ ความสำนึกทางการเมือง อีกทั้งลักษณะนิสัยทางการเมืองไปในแนวทางที่สอดคล้องไปกับระบบการเมืองนั้น

จากผลของการศึกษานี้ พบว่านิสิตปริญญาโทไม่มีความสอดคล้องระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย โดยจะสนับสนุนในหลักการที่เป็นประชาธิปไตยมากกว่าจะมีการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย จนมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มั่นคงนั้น สมาชิกของสังคมจะต้องสนับสนุนในหลักการที่เป็นประชาธิปไตย อีกทั้งจะต้องมีการประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องไปกับหลักการนั้นด้วย จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า นิสิตยังมีพฤติกรรมที่เป็นประชาธิปไตยในระดับที่ยังไม่ส่งเสริมให้มีความสอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤติปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องสร้างลักษณะนิสัยให้มีการประพฤติปฏิบัติมากขึ้น ซึ่งบทบาทของการศึกษาในกระบวนการอบรมกล่อมเกลากองการเมือง ก็จะช่วยสร้างทั้งทัศนคติทางการเมือง อีกทั้งมีพฤติกรรมที่เป็นประชาธิปไตยด้วย

ในการปลูกฝังให้สมาชิกของสังคม มีการประพฤติปฏิบัติที่ส่งเสริมต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น จำเป็นที่จะต้องสร้างลักษณะนิสัยมาตั้งแต่เด็ก ดังที่ เพลโต นักปรัชญาทางการเมืองยุคแรกได้ให้ความสำคัญของการศึกษาต่อเด็กเป็นอย่างมาก โดยเห็นว่าเป็นส่วนสำคัญต่อการที่เด็กจะเจริญเติบโตขึ้นอย่างเหมาะสมในประชาคมของตน และ

¹ Thinnapan Nakata, The Problems of Democracy in Thailand, p. 88.

เห็นว่าตั้งแต่ช่วงวัยเด็กเล็กไปจนถึงวัยรุ่น เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมกว่าเวลาใดในการสร้างคุณลักษณะใด ๆ ขึ้น¹ ซึ่งเพลโตยังมีความเห็นต่อไปว่า "ถ้าท่านต้องการอะไรในรัฐ ท่านต้องใส่มันลงไปในโรงเรียน"² โรงเรียนจึงเป็นตัวแทนของการศึกษาที่จะถ่ายทอดความรู้ ความคิด ค่านิยม และวัฒนธรรมทางการเมืองที่สำคัญ จนอาจกล่าวได้ว่า สถาบันที่สามารถปลูกฝังอบรมให้ความรู้ ความคิด ความสำนึกทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยได้มากที่สุดสถาบันหนึ่งคือโรงเรียน³

ในการที่จะปลูกฝังลักษณะนิสัยของเด็กในโรงเรียนนั้น ระบบการศึกษา หลักสูตร การจัดการ วิธีการดำเนินการศึกษา จะต้องมึลักษณะส่งเสริมและสอดคล้องกับระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย เพื่อฝึกสอนอบรมคนที่ยังไม่มีความคิดความเข้าใจตามระบอบประชาธิปไตยให้ เกิดความเข้าใจทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จนกระทั่งนำสิ่งนั้นมาใช้ในการดำเนินชีวิต

การที่จะใช้ระบบการศึกษาเป็นกระบวนการสร้างลักษณะนิสัยของเด็ก ให้มีความเป็นประชาธิปไตยนั้น น่าที่จะพิจารณาถึงประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ คือ

1. หลักสูตรการศึกษา การศึกษานั้นนอกจากจะให้ความรู้ความเข้าใจทางด้านวิชาการทั่วไปเท่านั้น จะต้องให้ความรู้ความเข้าใจต่อสังคมและการเมืองด้วย โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวข้องกับสังคมและการเมืองการปกครองนั้น จะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไก กระบวนการทางการเมือง อีกทั้งบทบาทสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในระบบประชาธิปไตย ในหลักสูตรการศึกษาจะต้องเน้นถึงหลักความรับผิดชอบต่อตัวเอง

¹John Conger, Adolescence and Youth : Psychological Development in a Changing World (New York : Harper & Row, 1973), p. 4.

²Coleman, Education and Political Development, p.6.

³วิทยา สุจริตธนารักษ์, "ความสำนึกทางการเมือง," หน้า 36-39.

ความรับผิดชอบต่อสังคม การมีระเบียบวินัย การเสียสละเพื่อส่วนรวม การเคารพกฎหมาย และระเบียบแบบแผนหรือศีลธรรมอันดีงามของสังคม การเคารพซึ่งกันและกันต่าง ๆ ของสังคม การเคารพสิทธิอันชอบธรรมของผู้อื่นมากกว่าจะให้ความรู้ในโครงสร้างของสถาบันทางการเมืองเท่านั้น

หลักสูตรของการศึกษาจึงควรมุ่งเน้นถึงความเข้าใจอย่างแท้จริงในกระบวนการทางการเมือง อันจะทำให้มีความรู้ความเข้าใจต่อระบบการเมือง ก่อให้เกิดความสนใจทางการเมือง เป็นผู้ที่มีจิตสำนึกและความสำนึกในหน้าที่ของพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย

2. การเรียนการสอน ในด้านการเรียนการสอนนั้นบทบาทของผู้สอนจะมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะจะเป็นผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่เด็กทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ผู้สอนจึงเป็นผู้สร้างความรู้ทางการเมืองได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

ในด้านของเนื้อหาวิชาที่สอน ก็จะต้องเป็นผู้สร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวทางการเมืองเยาวชน ทำให้เยาวชนเห็นถึงความสำคัญของระบบการเมืองที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับบุคคล โดยเฉพาะวิชาทางด้านสังคมศึกษานั้นจะเป็นเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองเป็นอย่างมาก ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการก็ได้แสดงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาในวิชาทางด้านนี้ไว้ว่า ให้เด็กรู้จักตื่นตัวในปัญหาสังคม และกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อช่วยเหลือปัญหาเหล่านั้นให้ดีขึ้น... เน้นหนักในการฝึกอบรมให้เด็กเลื่อมใสและปฏิบัติตามหลักประชาธิปไตย"¹ บทบาทของผู้สอนจึงต้องเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประชาธิปไตย รู้จักวิธีการต่าง ๆ ตามหลักเกณฑ์ของระบบประชาธิปไตย อีกทั้งรู้จักแนวทางปฏิบัติและดำเนินชีวิตในระบบประชาธิปไตย

¹ สมบูรณ์ อานิกวงศ์ชัย, "การปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตยแก่เด็กนักเรียน," (เอกสารค้นคว้า บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 21 อ้างใน พรศักดิ์ ม่องแก้ว และสายทิพย์ สุคติพันธ์, การเมืองของเด็ก, หน้า 89.

ในด้านวิธีการสอน จะต้องสนับสนุนและส่งเสริมให้เด็กรู้จักการใช้เหตุผลวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล โดยจะเป็นผู้ชี้ถึงปัญหาและข้อดี-ข้อเสียของสิ่งนั้น ๆ เพื่อช่วยให้เกิดการวิเคราะห์เป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม จะต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนมีโอกาสซักถาม อีกทั้งแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างเสรี ไม่ให้มีทัศนคติในทางลบต่อนักเรียนที่กล้าคิด กล้าแสดงออก ถ้าหากนักเรียนมีปัญหา ซึ่งอาจมีความเห็นแตกต่างเป็นหลายอย่าง ก็ต้องทำหน้าที่ในการรวบรวมแนวความคิดแต่ละประเด็น รวมถึงอธิบายข้อดีและข้อเสียของประเด็นนั้นในทุก ๆ แง่ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงประชามติ ไม่ใช้บีบบังคับให้นักเรียนต้องเชื่อตามความเห็นของตน จะต้องฝึกหัดให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้มีความเข้าใจในพลังของกลุ่ม ซึ่งนักเรียนก็จะรู้ถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนต่อกลุ่ม อาจทำให้เด็กเกิดความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว รู้จักการทำงานร่วมกัน การประสานงานกัน

บทบาทของผู้สอนในด้านการเรียนการสอน จะเป็นผู้ที่ทำให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจต่อระบบการเมือง มีความสนใจทางการเมือง มีทัศนคติทางการเมืองที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย อีกทั้งมีการประพฤติปฏิบัติที่สนับสนุนซึ่งระบอบประชาธิปไตย

3. กิจกรรมเสริมหลักสูตร จะเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนมีโอกาสฝึกฝนตนเองในทางปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการสร้างกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จะสร้างความ เป็นประชาธิปไตยแก่เด็ก ผู้บริหาร โรงเรียนและผู้สอนก็ควรที่จะส่งเสริมให้มีกิจกรรมประเภทนี้มาก ๆ เช่น การเลือกตั้งตำแหน่งหัวหน้าชั้น การจัดตั้งองค์กรปกครองตนเองของนักเรียนในรูปสภานักเรียน การทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและสังคม เป็นต้น ซึ่งผู้บริหารและผู้สอนจะเป็นผู้ให้คำแนะนำคำปรึกษาหารือ โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถตัดสินใจด้วยตนเองในขอบเขตที่กว้างขวางพอสมควร

บทบาทของสถาบันการศึกษาในทางสังคม ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หลักสูตรการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร จะต้องส่งเสริมต่อระบอบประชาธิปไตย โดยนอกจากจะให้ผู้ที่ได้รับการศึกษามีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองใน

ระบอบประชาธิปไตยยังจะต้องเปิดโอกาสให้มีการกระทำต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยด้วย

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จในการสร้างลักษณะนิสัยที่เป็นประชาธิปไตยนั้น ก็เชื่อว่าสามารถอาศัยการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองโดยการศึกษาเท่านั้น จำเป็นจะต้องอาศัยตัวการอื่น ๆ ของกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน อีกทั้งสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ช่วยกันอบรมกล่อมเกลาให้มีอิทธิพลทางการเมือง ให้เป็นไปในแนวทางของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยด้วย จึงจะสามารถสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับประชาชนได้สำเร็จ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักการประชาธิปไตยกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อหลักการประชาธิปไตยและการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตย การศึกษาจึงมุ่งดูความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติเป็นหลัก ไม่ได้มุ่งศึกษาถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้มีความสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องจึงไม่สามารถอธิบายได้อธิบายอย่างชัดเจนว่าจะอะไรคือสาเหตุที่ทำให้เกิดทัศนคติวิหยาถ้อย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไม่มีความสอดคล้องระหว่างหลักการกับการประพฤติปฏิบัติ ดังนั้นเพื่อประโยชน์ของการศึกษาในประเด็นนี้ จึงควรที่จะทำการศึกษาโดยมุ่งค้นหาว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ไม่สอดคล้องดังกล่าว อย่างไรก็ตามการศึกษาถึงสาเหตุก็เป็นเรื่องที่จะต้องใช้เวลาอดทน เหตุผลวิจารณ์ในการศึกษาวิเคราะห์อย่างสูง แต่ถ้าหากว่าการกระทำได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ในแง่การพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างมาก

อีกประการหนึ่ง การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณเป็นสำคัญ ทำให้จุดมุ่งหมายของการวิจัย จะเป็นการอธิบายภาพรวมมากกว่ารายละเอียด ดังนั้นถ้าหากมีการวิจัยเชิงคุณภาพข้างแล้ว ก็ช่วยทำให้ได้ความรู้ในข้อเท็จจริงในอีกแง่มุมหนึ่งอย่างลึกซึ้ง.